

ESCH IN 1830.

Waarom 1830?

Een expositie over het dorp Esch in 1830.

De eerste vraag is dan: Waarom 1830?

In geen enkel opzicht is het een "jubileumjaar". Het jaartal 1830 lijkt willekeurig gekozen. Toch zijn er meerdere redenen voor deze keuze.

Drie redenen.

1. In 1830 begint de Belgische opstand en deze leidt tot de definitieve scheiding van het in 1815 tot stand gekomen Verenigde Koninkrijk van Nederland en België.
2. In 1830 komt het eerste kadaster tot stand. Vanaf dat moment beschikken we over een betrouwbare "plattegrond" van ons dorp.
3. Het jaar 1830 ligt aan het begin van veel "revolutoinaire" omschakelingen.

ad 1 De Belgische opstand.

Na een periode van 150 jaar onderdrukking (1648-1795) volgde voor Brabant een periode van + 18 jaar van Franse overheersing (1795-1813). Deze Franse tijd was er een van wisselende onzekerheden in het bestuur van land en gewest.

Nadat Napoleon in 1814 de Franse kroon had moeten neerleggen, werd in 1815 het Koninkrijk der Nederlanden geboren.

Koning Willem I regeerde over dit Koninkrijk waartoe ook België behoorde. 15 jaar leefden België en Nederland samen.

Door de grote verschillen tussen godsdienst en taal bleef er een wijde kloof tussen beide bevolkingen. Ook de economische belangen en het belastingstelsel van Nederland en België waren vaak met elkaar in strijd.

Nadat in 1830 te Parijs de juli-revolutie was uitbroken, kwamen een maand later de Belgen te Brussel in opstand tegen het "Hollands bewind".

Inkwartiering.

De Belgen verklaarden Willem I vervallen van de Belgische troon. Nog geen jaar later kozen ze een eigen koning: Leopold van Saksen-Coburg (de bet-overgrootvader van de huidige koning Boudewijn). Koning Willem I wilde de scheiding tussen België en Nederland niet aanvaarden. Met een Nederlands leger trok hij ten strijde tegen de Belgen. Uit de schoolboekjes herinneren we ons de zgn. "Tiendaagseveldtocht" in 1831. De Nederlanders versloegen de Belgen bij Hasselt, maar moesten tenslotte terug trekken voor een te hulp gesnelde Frans leger. Willem I hield daarna zijn leger aan de Noordbrabants-Belgische grens in een "mobilisatie-situatie" gedurende 9 jaar, tot 1839.

Dat betekende dat in zuidelijk Noord-Brabant gedurende 9 jaar veel soldaten en nog veel meer paarden waren ingekwartierd. Ook in Esch waren jarenlang veel soldaten ingekwartierd. Hiervan zijn gegevens op de expositie te vinden.

ad 2 *De eerste kadasterkaart.*

Vóór 1830 bestond er geen kaart van Esch. Er waren ook geen stafkaarten of andere nauwkeurige topografische kaarten. Er bestonden alleen zgn. "handschriftkaarten" die men meestal "figuratieve" kaarten noemde. Ze gaven een beeld -maar géén betrouwbaar- dat wil zeggen nauwkeurig opgemeten beeld.

Eerst in 1830 -na veel jaren van voorbereidend werk door opmeting van landmeters- verschijnt de eerste kadasterkaart op schaal 1:2500. Jammer genoeg krijgen alle percelen dan nummers en laat men de altijd in gebruik geweest zijnde veldnamen bewust achterwege.

In 1830 beschikken we voor het eerst over een nauwkeurige plattegrond van het dorp Esch. Bij die kaart hoort ook een zgn. "legger", een boek waarin alle percelen grond genoteerd met een nummer, de naam van de eigenaar, het oppervlak en het gebruik ervan als bouwland, weiland enz. Met al deze gegevens is het mogelijk een reconstructie van het dorp duidelijk weer te geven.

Op de tentoonstelling hangt een kaart waarop alle grondeigenaren uit 1830 met een eigen kleur zijn aangegeven.

Op een andere kaart is het bodemgebruik in kleur weergegeven zodat bouwland, weiland, hooiland enz. zeer duidelijk uitkomen.

Maquette dorpskom.

Op een grotere schaal nl. 1:1500 is een maquette van de dorpskom anno 1830 nabgebouwd. Zo zou het geweest kunnen zijn... want er zijn geen tekeningen van huizen uit die periode. Alleen van de kerk heeft Hendrik Verhees in 1787 een povere tekening gemaakt. Piet Jansen bouwde deze maquette om een idee te geven hoe zo'n dorp er wel uit zag. Graag vertelt hij u, wie waar woonde en wat men zoal deed.

Aan karresporen.

1830 ligt aan het begin van een nieuwe tijd van "revolutionaire omschakelingen".

Er waren nog geen spoorwegen, de telegraaf, telefoon en elektrisch licht moesten nog uitgevonden worden. Fiets en auto waren volstrekt onbekend en er waren nauwelijks verharde wegen. Alleen de grote weg Den Bosch - Maastricht - Luik was aangelegd. Esch zelf kende geen enkele verharde weg maar het dorp lag aan karresporen, zoals de meeste dorpen. In Esch of Boxtel was geen postkantoor. Vanuit Den Bosch konden brieven worden verzonden per postkoets.

In de landbouw was kunstmest nog totaal onbekend. De eerste veranderingen in deze middeleeuwse situatie hadden zich aangekondigd. In Tilburg stond sinds 3 jaar een stoommachine die weefgetouwen kon laten bewegen. De "stoom" was in opkomst. 9 jaar later kon tussen Amsterdam en Haarlem de eerste spoorlijn voor een stoomtrein worden aangelegd.

Onveranderd.

1830 ligt aan het begin van grote veranderingen. De situatie die in 1830 werd vastgelegd was er één die vele eeuwen daarvoor vrijwel onveranderd was

gebleven. Zodoende is 1830 des te interessanter om de veranderingen die daarnà zijn opgetreden, te bestuderen.

Maar er is meer.

Veldnamen.

De kaart van 1830 zal -hopen we- ook een uitgangspunt kunnen zijn om de agrarische situatie van ons dorp vóór 1830 te bestuderen.

Daarvoor moet nog veel uitgesproken worden.

Onze hoop is nog steeds gevestigd op het terugvinden van een groot aantal veldnamen, zoals die tot + 1825 in stukken genoemd werden.

Als die sleutel gevonden wordt kunnen we verder teruggaan in de tijd en nog veel over de geschiedenis van Esch te weten komen.

Op de tentoonstelling is een kaart waarop een aantal veldnamen zijn ingevuld. Volgens aanwijzingen van diverse Essche mensen. Toch zijn véél veldnamen nog niet op de juiste plek aan te geven. Deze kaart heeft nog teveel "witte" percelen.

Iedereen die oude veldnamen weet, bewijst ons een dienst door ze te noemen om zodoende verder te graven in de oude Essche geschiedenis.

Als u een naam weet, laat het òns weten.

Deze tentoonstelling die op initiatief van de Heemkundekring "de kleine Meijerij" op 12 en 13 mei in Esch gehouden wordt, bevat een zéér interessant element.

Het is een projekt waaraan een werkgroepje al meer dan 5 jaar heeft gewerkt en dat naam geeft aan de Essche inzending "Esch in 1830".

Dit werkgroepje bestond uit: Jos van Eyndhoven, Piet Jansen, Paul Maas, Antoon Vugs en Antoon v.d. Braak (uit Schijndel).